

שאלה פ' אמרו חז"ל הרהר תשובה בלבו הרי זה צדיק גמור, האם דבר זה נאמר גם כן במי שהיה חייב ממון לחבירו, והרהר תשובה בלבו, דמקרי כבר צדיק גמור?
שאלה פ"א במנהג התורה נדרים שעושים בערב ראש השנה, יש לחקור מה טוב יותר אם להיות מהראשונים שמותרים, או אדרבה מוטב להיות אחרונים בזה?
פתרון לחידודא- גליון מ"א פרשת שופטים

שאלה ע"ח בתוה"ק בפרשתן למדנו דין עגלה ערופה. היכן מצונו בדברי חז"ל זמן מסוים שלא היו דנים דין עגלה ערופה?
שאלה ע"ט מ"ט אין מברכים ברכת שהחיינו על עירובי תבשילין הא הוא מצוה הבאה מזמן לזמן הוא, ומ"ט משאר מצוות כגון הא שמברכים עליהם?

תשובה ע"ח אמרו חז"ל סוטה מז. משרבו הרוצחין בטלה עגלה ערופה, לפי שאינה באה אלא על הספק, והם היו ודאי רוצחין, אליעזר בן דינאי, בזמנו לא היו דנין עגלה ערופה, ינו עוד כתובות כז. ברש"י ד"ה בן דונאי.

תשובה ע"ט בשו"ת שיה יצחק (או"ח סי' ק"ד) כתב בזה ב' טעמים א'- כדברי הרא"ש הובא בט"ז סי' תל"ב סק"ב דהכל כלול בברכת הזמן שאומרים בחג, ה"נ יברך על עירובי תבשילין שהחיינו באותו ברכה שיאמר בחג, ב'- למאי דכתב המג"א סי' תכ"ב סק"ה בשם האבודרהם, דהא שאין מברכין שהחיינו על הלל, דכיון דפעמים ראש חודש הוא בתוך ל' יום ולא מיקרי מזמן לזמן אלא ביותר מל' יום, הכי נמי בעירוב תבשילין שפעמים הרבה, שמיניחים בפסח עצמו ב' פעמים עירובי תבשילין ליום א' דחג, וליום אחרון, ולא מיקרי מזמן לזמן.

עניני דיומא

חודש אלול - בעניני תשובה

חמדת הדף

דף היומי פסחים דף ס"ד - ס"ז

ביאור נפלא בהא דגדולה תשובה שדוהא ל"ת שבתורה

אמר רבי יוחנן גדולה תשובה שדוהא לא תעשה שבתורה (יומא)- ומפורסמת קושיית העולם בזה דמאי גדולה תשובה הא כל עשה דוחה ל"ת, ונאמרו בזה תירוצים רבים, ועוד נראה בזה דהנה הקשו האחרונים ינו במדבר קדמות להחידא מערכת ת' אות תשובה בשם הרב נחלת בנימין דמ"ט העובר על לאו שבתורה, עונשו מלקות הא היו לאו הניתק לעשה דכתיב והתוודו את עונם, ואין לוקין עליה, ותירצו דכי היכי דאמרין אין לוקין על לאו שבכללות, כן עשה שבכללות לא מיקרי לאו הניתק לעשה, והנה עשה דוהתוודו את עונם, היו עשה על כל העוונות שבתורה, ובכה"ג לא היו לא היו ניתק לעשה, וזהו דאמר רבי יוחנן דאע"ג דתשובה הוא עשה שבכללות, מ"מ דוחה ל"ת גמור של התורה. (ברכת יצחק)

הדורש בתשובה מיד מסייעין לו בזה מן השמים

לשכנו תדרשו ובאת שמה (דברים יב-ה). הנראה בזה עפ"י מאי דאמרו (שבת קד). הבא ליטור מסייעין לו, וכל אדם שיעשה פעולה קטנה לדרוש בתשובה מיד יפתח לו ה' ידו לקבלו בתשובה, וזהו "לשכנו תדרשו" אם רק יבוא האדם לדרוש בשכירתו של הרק"ה בטוח יהא "ובאת שמה" שיקבלו אותו וישלח עזרו מקודש. (חז"ל-ס' עקב)

בחודש אלול מתקן האדם כל י"ב חדשי השנה

נותנין לבתולה י"ב חודש (כתובות ה). רמז נאה יש בזה, דהנה חודש אלול מזל בתולה הוא, ולרמז בא דיש בכוח זה ימי האלול של כל י"ב חדשי השנה וזה נותנין לבתולה היינין ש בחודש אלול ימולה בתולה י"ב חודש, והיינו שיכול לתקן בחודש אלול כל י"ב חדשי השנה. (פנים יפות), והוסיף בזה זקני מרן האדמו"ר מערלוו שליט"א דבזה יבואר צירוף שם הוי"ה דחודש אלול וצדקה תהיה לנו כ', והיינו דבימי חודש אלול צדקה עושה עמנו השי"ת שנוכל לתקן כל י"ב חדשים.

ואפשר להוסיף, דזהו כוננת הפסוק (ספר' כי תצא), כי יקח איש אישה ובא אליה ושנאה וכו' ולא מצאתי לה בתולים, דהנה אמרו קידושין

(ל'): דאשה קאי אתורה כמאה"כ ראה חיים עם אשה, והיינו דרמזה לנו התורה דעיקר הסיבה אשר אין האדם אוהב התורה, כיון שבימי הרחמים והרצון של חודש אלול שהם הכוח ל"ב ובלימוד התורה לכך אינו מרגיש כעת אהבה לתורה, וזהו "כי יקח איש אישה" שרצה ללמוד התורה שנקראת אשה, "ובא אליה ושנאה" ורואה שאין התורה אהובה עליו, ידע שהסיבה היא כי "לא מצא לה בתולים" דהטעם לכך כי בימי האלול שהיא בתולים לא היה עסוק בתשובה ובלימוד כדבעי. (מחמדי התורה)

לא תקנו ללמוד הלכות ר"ה בר"ה כשאר ימים טובים דמצוות תשובה חיובה כל השנה

משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום ההלכות בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג (מגילה לב). והנה יש להקשות מאי טעמא לא אמרינן נמי הלכות ראש השנה בראש השנה הלכות יו"כ ביוה"כ, והנראה דכי היכי דלא תיקן משה רבינו בשאר מצוות כגון תפילין שילמדו ההלכות שלהם, כיון דאינם מזמן לזמן כן ראש השנה ויום הכיפורים לא מיקרי מצווה שהוא מזמן לזמן דיש להאדג' ליתן לבו בתשובה בכל השנה כמו בר"ה ויוה"כ. ולכן לא תיקן משה רבינו שיהיו שואלין, ובהו יבן מאי דמספיקא לן (עירובין מ:), אם אומרים ברכת זמן בראש השנה והיינו ג"כ מטעם הנ"ל, דלא מיקרי מזמן לזמן. (מהרש"א-שם)

עם ישראל נשפטים קודם האומות כיון דחייבים במצוות עשה

אל תבוא במשפט עמנו כי אל יצדק לפניך כל חי- הנה אמרו רז"ל (ר"ה) ישראל נכנסין תחלה לדין מקמי דליפוש חרון אף, ואין לאומות העולם טענה על כך דכיון דאמרו במנחות (מא). דבעידן ריתחא מענישין אף אמצות עשה וישראל הלא מחוייבים אף בעשה וכדאמרין (זבחים ז). אין לך אדם בישראל שאינו מחויב עשה, משא"כ אומות העולם ב' מצוות שלהם ליכא מצוות עשה לכך ישראל קודמין דמקמי דליפוש חרון אף ואזי יענשו אף אעשה, וזהו "אל תבוא במשפט עמנו" והיינו בשעת הדין שהוא כבר חרון אף וטעם הדבר "כי לא יצדק לפניך כל חי" דהא מענישין אז נמי אמצות עשה. (פנים יפות- אמור)

דף ס"ז

המקור בש"ס ובהלכה לאלו שנוהגין לאפות מצות ע"י חבורה מיוחדת שלהם

הפסח נשחט בשלש כיתות שגא' ושחטו אותו כל עדת ישראל- נשאל הגאון האבני נזר בתשובותיו (סי' ע"ב), אם יש מקור לדינא למה שכמה אנשים מהדרים ללכת בעצמם, אל בית האפייה בכדי לאפות מצות בעצמם ובהשגחתן, האם יש לזה מקור בש"ע לדינא, והנה המחבר (סי' ת"ס ס"ב) דרא"ש היה משתדל במצוות מצה ועומד על שיעטייה ומזרז העוסקים ומתעסק בעשייתן וכן ראוי לכל אדם, וכתב שם המג"א סק"א דהוא מטעם מצוה בו יותר מבשלוחו, ובחידושי הר"ם (הל' פסח סי' תכ"ט) ס הביא ראיה להאי מנהג, מדברי הרמ"א (שם) דהמנהג לקנות חטיין ליתן לעניים, הרי דבפירוש אמרו שיתנו להם חטיין ולא מצות, ומטעם שיקיים בעצמו מצוות שימור דמצווה בו.

ובשו"ת משנה שכיר (ח"ב סי' ק"ד) הביא ראיה להאי מנהג מדברי המשנה, דהא כל מילי דפסח שאנו עושין עתה הוא לזכר הנס, והרי כמו שנתעסקו כל ישראל בהקרבת קרבן פסח כדנתן הפסח נשחט בשלש כיתות שגא' ושחטו אותו כל עדת ישראל, כן יהא האדם מטריח עצמו, ובדרך דרוש הוסיף עוד, דהנה אמרו (ב"מ פו:) דכל מה שעשה אברהם בעצמו פרע לך הק"ה בעצמו, ומה שעי' שליח פרע לו ע"י שליח, א"כ ק"ו הוא ומה הק"ה אמר אני ולא מלאך אני ולא השליח ביציאת מצרים, עתה שאנו עושים לזכר היציאה, גם אנחנו עושים הכל בעצמנו.

בכמה אנשים מיקרי רוב עם הדת מלך

(ע"ב) אמר רבי יצחק אין הפסח נשחט אלא בג' כיתות של שלושים שלושים בני אדם, מ"ט כתיב קהל ועדה וישראל, ומספקין א' בבת אחת א' בזה אחר זה הלכך בעינן ג' כיתות של שלושים- הנה באור זרוע (הלכות פסחים ס' ר"ו) ביאר דברי הגמ' באריות היאך עשו השחיטה אם כל הל' שהיו שם או רק כ' מהם וכו' ובסוף דבריו כתב ולמדתי מפירושו של רש"י שני דברים, א'- דבפחות שלוששים לא מיקרי רוב עם הדת מלך, ב'- דלא מיקרי רוב עם רק עם כולם מחוייבים במצוה, אולם היכא שהם פטורים אע"פ שהם עומדים שם לא מיקרי רוב עם, וכדברי האור זרוע דבעינן שלוששים יום ראיתי בספר תואר משה (להגאון מהר"ל ליטש ז"ל) שהביא מפסחים הנ"ל כן, והוסיף להביא מקור לזה מדברי הנביאים, דבשמואל (א' ט) כתיב, ויקח שמואל את שאול ואת נערו ויתן להם מקום בראש הקרואים והמה שלושים איש.

ומאי שכתבו בפשיטות, דרוב עם הוא דווקא בשלושים אנשים, מילתא חדתא הוא, דהרבה מצונו בגמ' ובהלכה רוב עם אפילו בג' אנשים יעניין מנחות (סב). שאמרו הם והא קמ"ל דבעינן ג' כהנים משום רוב עם הדת מלך, וכן מצונו, דפסק המחבר (או"ח סי' רצ"ח סעיף י"ד) היו יושבים בבית המדרש והביאו להם נר, אחד מברך כלות, וכתב שם המג"א (סק"ח) אף דידיה ביטול כיון המדרש מ"מ לא עדיףא דברוב עם הדת מלך, ולא מצונו דאיידי רק בשיש שם ל' איש, ואפשר לומר דרק כאן בפסח דכתיב "קהל ועדה וישראל" בעינן לרוב עם דווקא ל', אבל בשאר מצוות לא.

דף ס"ב

ביאור דברי הגמרא או לו למי שבני נקיבות

אשרי מי שבני זכרים או לו למי שבני נקיבות- בבן יהודה ביאר, דהכוונה בזה לפי מש"כ חז"ל דיצחק היה בו נשמת נקיבה, ולכן לא היה יכול להוליד, ורק בעת העקידה נתחלף לו נשמתו של הזכר והיה יכול להוליד, וזהו הכוונה אשרי מי שבני זכרים היינו שיש להם נשמה של זכר שיכולים להוליד, אוה להם למי שבני נקיבות ועיד"ז אינם יכולים להוליד, והערונות הבושם (פר' וישלח) ביאר, דהנה החילוק בין זכרים לנקיבות דזכרים חייבים בת"כ, משא"כ הנקיבות, וכן במעשה"ז נשים פטורות, הרי דמי שיש לו בנים ואינם מגדלים לתורה הרי הם כנשים, וזהו אוי לו למי שמגדל את בניו כנקיבות פטורות מ"מ וממצות עשה שהז"ג.

והחז"ט ביאר (ספר הזכרון עמ' ק"ב)- כי המטרה של האדם בעולם הוא להשפיע לאחרים כהכור המשפיע וכשם שמצונו ברכות יז' בחינתו בן דואס שכל העולם נזון בשבילו, אבל לא נברא העולם בכדי שיהא האדם רק מקבל בבחינת נקיבה, וזהו אוי לו למי שבני שצריכים להיות משפיעים לאחרים, דואגים רק לעצמם והורי הם כנקיבות.

ד"ו של זמנו האם שייך בו חציצה

(ע"ב) הדם והדיו והחלב והדבש יבש חוצצין, לחין אין חוצצין- וכתב בדרכי תשובה (יו"ד סי' קצ"ח ס"ק ג') דלמאי שכתב שם הבית יוסף דהא דייב חוצץ היינו דווקא בדיו דעבה, משא"כ צבע אפי' אם הוא יבש אינו חוצץ דצבע אין בו ממשות אלא מראה בעלמא הוא, וכפי שפסקו שם כן, ה"טז" (ס"ק י"ז), והש"ך (ס"ק כ"א), אם כן לפי זה דיו שיש לו בזמנים שלנו, שהוא דק כמו מים, ואין בו שום עביות, דינו הוא כצבע לדברי הבית יוסף שאינו חציצה אפילו ביבש, דחזונו בעלמא הוא, והספרדי יו"ד סי' צ"ח), עלה והסתפק במאי דכתב המחבר (שם סעיף י"ז) בצבע הנשים שאינו חוצץ אי בעינן תרתי א' דיניה מקפדת ב' דחזונו בעלמא הא יעו"ש.

דף ס"ו

טעם להא דאין אדם דן גזירה שווה בעצמו ומה הדין בשאר מצוות שהתורה נדרשת בהם

אין אדם דן גזירה שווה לעצמו- בביאור וטעם הדברים כתב הרמב"ן (השגות לספר המצוות שורש ב') והיו יודע שזה שאמרו חכמים שאין אדם דן גזירה שווה לעצמו, אין כוננת לומר שכל גזירה שווה מבוטאת מהם מסיני ונמסרת להם מפי משה רבינו תלמודו מלה פלונית שבפסוק פלוני ממלה פלונית שבפסוק פלוני ותשוו דין שניה לענין פלוני. אין הדבר כן, שהרי מצונו אותם חולקין תמיד בהרבה מקומות בענין הזה, ובחידושי העי"ן (נדה כב) נתקשה בזה, תמיהה לי טובא כיון דאין אדם דן גז' מעצמו כדאיתא בפרקא דלעיל, א"כ כי קבלה מרבו מאי צריך לאפנינו, ואי לא קבלה כי מופנה מאי הוי, וממזמנה דלא דע' היא דצריך לקבל ג"ש מרבו, ומאן דבעי מופנה האינ' דלא בעי קבלה, ומפורסמים פלוגתת רש"י ותוס' דרש"י (סוכה לב) ד"ה לא ניתן לדרוש מעצמו מכל שלש עשרה מצוות שהתורה נדרשת בהן אלא קל וחומר. תוס' (שם ד"ה ר"י) דכל המדות אדם דן מעצמו חוץ מגזירה שווה.